

мадянина носили лише декларативний характер. Авторитарно-командна система протидіяла розвитку громадянського суспільства [4].

На сьогоднішній день можна визначити наступні принципи взаємодії суспільства та держави:

- забезпечення прав людини у повному обсязі у відповідності із Загальною декларацією прав людини і нормами міжнародного права;
- забезпечення добровільної громадянської кооперації через свободу об'єднань;
- забезпечення повноцінного суспільного діалогу ідейного плюралізму і терпимості різних поглядів;
- правова захищеність громадянського суспільства і його структур;
- відповідальність держави та громадянина, усвідомлення самообмеження влади, тобто мова йде знову таки про розширення економічної, політичної і духовної свободи особи та ін.

У сучасних умовах важко говорити про значні успіхи у розширенні прав і свобод людини а, відтак, і в справі формування громадянського суспільства і правової держави. Зважаючи на ті порушення прав людини, що мають місце в нашому житті, слід відмітити нажаль недостатню роботу законодавчого органу держави по приведенню галузей права у відповідність з конституційними нормами прав людини і громадянина. При цьому не можна не враховувати наявні залишкові явища колишнього авторитарного мислення, що заважають сприйняттю населенням нових демократичних і духовних цінностей. Тому слід звернути увагу на подальшу соціалізацію суспільства, в якій активну участь повинні приймати і засоби масової інформації, і навчальні заклади всіх профілів, і, значною мірою, правоохоронні органи.

ЛІТЕРАТУРА

1. История политических и правовых учений / Под. ред. В.С. Нерсесянца. - М.: Юр. лит., 1983. - С. 280-281.
2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Підручник. - Харків: Еспада, 2006. - С. 210.
3. Права человека в условиях становления гражданского общества: Материалы международной научно-практической конференции (г. Курск, 15-16 мая 1997 г.). - Курск: Изд-во РОСИ, 1997. - С. 160.
4. Котюк В.О. Загальна теорія держави і права: Навчальний посібник. — К.: Атіка, 2005. - С. 274.

Розенфельд Н.А., к.ю.н. (Київ)

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ДЕЯКИХ СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ДІЯНЬ ПІД ВПЛИВОМ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Інформаційне суспільство (ІС) характеризується низкою соціальних змін, в зв'язку з розвитком яких відбувається трансформація і суспільно-небезпечних проявів у суспільстві, які потребують на переоцінку їх з точки зору суспільної небезпечності таких

раніше, вірогідно, безпечних діянь, але таких, що набули суспільної небезпечності у контексті зміни суспільних відносин. Як вказує В.І. Борисов у контексті досліджень соціологією кримінального права потреби криміналізації певних суспільно небезпечних діянь, «процеси набуття негативним соціальним явищем ознак суспільної небезпечності, /.../, для кримінального права така оцінка явища набуває вирішального значення, оскільки суспільна небезпечність є сутнісною ознакою злочину» [1, С. 6].

У цьому контексті необхідно приймати за аксіоматичне твердження П.М.Рабіновича: «перш ніж досліджувати (пізнавати, усвідомлювати) /.../, дослідникові якраз і слід попередньо знати (вирішити, констатувати, задекларувати), а що ж являє собою, на його думку, те явище, котре він відображає й позначає терміно-поняттям права. А такі знання, вочевидь, і є нічим іншим, як праворозумінням, принаймні його серцевиною» [2, С. 5].

Отже, коротко оглянемо сутність трансформацій суспільних відносин, притаманних ІС, з метою визначення основних загроз, ІС, які, переростаючи у впливи можуть посягати на основні цінності ІС. З цього приводу Е. Тоффлер підкреслював, що трансформації у ІС пов'язані з крупномасштабним мисленням у соціології та психології, основний смисл яких не може трактуватися інакше як відображення у свідомості індивідів та у соціумі трансформацій [3, р. 75].

А критеріями таких трансформацій, за визначенням У. Мартіна [4, с. 114] є: 1) формування і затвердження т. з. «інформаційної свідомості» при широкому доступі до інформації (соціальний критерій); 2) «свободи інформації» як каталізатора політичної активності у досягненні консенсусу між різними класами і соціальними прошарками населення (політичний критерій); 3) визнання «культурної цінності інформації» в інтересах розвитку окремого індивіда і суспільства в цілому (культурний критерій). При цьому, очевидно, що у даному контексті йдеться не лише про свідомість [5, с. 818] індивіда, а й про відображенні у ній загальнолюдських цінностей [6, с. 666], що, очевидно, формує, зокрема свідоме визначення цінності інформації. А Е. Тоффлер, в свою чергу, акцентує увагу не лише на соціально-економічній та політичній глобалізації, а й наголошує на очевидності знанневої глобалізації, як мети — інтеграції знань, як продукту обробки інформації свідомістю [7, с. 223].

У 1963 році С. Лем писав: «...всяка цивілізація включає і те, до чого суспільство прагнуло, і те, чого ніхто не замишляв» [8, с. 23], і з цією думкою необхідно погодитися: тотальну інформаційна залежність цивілізованого населення від інформаційних потоків, а також можливістю паразитування на такій залежності населення — породило низку загроз, у т.ч. виникнення низки суспільно небезпечних діянь, потреба у криміналізації яких зростає з кожним кроком розвитку ІС.

Основними ресурсами ІС зарубіжні та вітчизняні [10, с. 125; 11, с. 117] вчені визначають інформацію, знання та ІКТ (Інформаційно-комунікаційні технології), а у якості основної соціальної цінності — свідомість людини, на прийняття якою направлені інформація, знання та на користь якої мають використовуватися ІКТ. Саме ці предмети приймають на себе головні удари діянь, що набувають нового порядку суспільної небезпечності.

Якщо питань з приводу розуміння термінів «інформація», «знання» та «ІКТ» у правовій науці складностей не викликає, явище свідомість людини, яке до цього часу у якості предмету злочинного посягання не сприймається, вимагає додаткового тлумачення. Під свідомістю у доктрині права розуміють притаманну лише людині форму відображення дійсності у діяльності та поведінці особи [12, с. 437], а соціальна психологія розуміє свідомість як вищу форму психічного відображення суспільного життя у вигляді узагальненої і суб'єктивної моделі оточуючого світу у формі понять і чуттєвих образів [13, с. 280]. Отже, *свідомість є невід'ємною складовою психічного здоров'я людини, в шкідливий вплив на неї може, у разі специфічної уразливості свідомості, або застосування спеціальних деструктивних для свідомості засобів, їй завшкодити — вивести з ладу психіку людини.*

Отже, свідомість, нарівні з іншими предметами — інформацією, знаннями та ІКТ належить до предметів суспільно-небезпечних посягань, які у ІС можуть здійснюватися не лише шляхом безпосереднього впливу, як це були раніше, а за допомогою комунікацій. Отже, групове поняття суспільно небезпечні діяння у сфері комунікацій ідентичне поняттю суспільно-небезпечних діянь проти свідомості, оскільки інформація, знання та ІКТ і продукуються і споживаються саме свідомістю людини.

Таким чином, розглядаючи свідомість, як один з групових об'єктів суспільно-небезпечних посягань у ІС, слід підкреслювати актуальність потреби визначення соціальної обумовленості криміналізації окремих суспільно-небезпечних діянь, які завдають шкоди свідомості населення, безпосередньо посягаючи на свідомість окремих індивідів, великих та малих груп, а також на інформацію, знання та ІКТ, які у ІС здійснюються переважно з використанням ІКТ (останні у такому випадку виступають знаряддями вчинення таких суспільно-небезпечних діянь).

Окремі думки про необхідність переосмислення підходів і необхідності сприйняття у якості таких, що потребують на кримінально-правову протидію діяння, що здійснюються у медіа-просторі (через ЗМІ, Інтернет), висловлювалися вітчизняними вченими, як досвідченими, такі молодими [13, с. 11]. Шкода свідомості населення впливає на психічне здоров'я нації, рівень правової культури і розуміння правопорядку, як необхідності. Масові впливи на свідомість (специфічна реклама, у т.ч. окрема передвиборча реклама, у якій застосовуються специфічні засоби впливів на свідомість: зараження, навіювання, наслідування) а також безпосередні впливи на свідомість, зокрема підлітків (мода), пенсіонерів (породження паніки та чуток) можуть використовуватися умисно, охоплюючи величезний спектр мотивації - від заохочування до прибання товарів споживання до масового суїциду.

Вказані методи впливу на свідомість у військових науках окреслюються колом «бойових дій під час ведення інформаційних війн» або окремо виділяються як «інформаційні впливи на свідомість» [14, с. 10, 35-37, 228-231]. Кримінально правова ж наука досі не звертає уваги на необхідність актуалізації уваги законодавця на суспільну небезпечність подібних впливів, потреби врахування у державній політиці боротьби зі злочинністю і, зокрема, кримінально-правовій політиці держави, векторів, спрямованих на виявлення, систематизацію, криміналізацію і ефективну кримінально-правову протидію таким суспільно небезпечним діянням.

Сьогоднішній рівень розвитку масових комунікацій і поширення використання комунікаційних технологій в усіх сферах життя як держави, так і суспільства, забезпечують можливість здійснення шкідливих, у т. ч. і руйнівних, впливів на свідомість населення країни, окремих груп і індивідів. *Кримінально-правова наука має визначити коло найбільш суспільно небезпечних діянь, небезпека яких зростає під впливом розвитку ІС, визначити необхідність криміналізації окремих їх категорій, з урахуванням соціальної обумовленості такої криміналізації в умовах розвитку демократії і свободи слова, але і у розумному балансі з необхідністю забезпечення у державі законності і правопорядку.*

Звернемося до деяких очевидних і загальновідомих фактів, які демонструють перехід окремих суспільно небезпечних проявів, зокрема, у медіапростір. Щоденне поширення на окремих телевізійних каналах програм, що відверто пропагують розпусту та звідництво, не можуть не викликати обурення: на крані поряд з кліпами відомих виконавців постійно виводиться СМС-повідомлення з приводу знайомств з метою встановлення сексуальних зв'язків. У той час, як дії, що містять ознаки створення і утримання місць розпусти і звідництва тягнуть настання кримінальної відповідальності за ст. 302 КК України, безпосередньо у телевізійному ефірі створюються і утримуються такі «місця», а відповідальність за створення подібних програм і розміщення подібних проєктів у ЗМІ не передбачена. При цьому таку інформацію споживає вся аудиторія — без будь-якого вікового та статевого цензу.

ПРОБЛЕМИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Аналогічна ситуація має місце з т. з. «лохотронами», які пропонують аудиторії прийняти участь у конкурсі на складання слів і повідомлення про результат шляхом телефонування на платні телефони у студію. Набори літер для складання слів надто прості, і тому кількість телефонуючих досить значна. Проте, телефонне з'єднання далі оператора не іде, при цьому кошти за дзвінки нараховуються абонентам. Вказані дії посягають на власність шляхом обману, отже — містять ознаки злочину, передбаченого ст. 190 КК України — «Шахрайство». Проте, належної відповідальності за вчинення таких дій не настає, адже на екрані під час такої передачі постійно утримується нагадування про вартість дзвінка: абонент попереджений про вартість — отже, обману «не відбувається». Але... абонент не попереджений про те, що до ефіру йому додзвонитися не вдасться.

Окремо слід відмітити безпосередню «продаж» у телевізійному ефірі контактів дівчат для знайомств. Низка телевізійних каналів у нічний час демонструючи т. з. «лоти» — фотографії дівчат у бікіні або топless, пропонують глядачам платно проголосувати за найкращий лот і у нагороду отримати телефонний номер, або безпосередній телефонний зв'язок від дівчини, що у цьому лоті зображена. Тут відбувається комбінація обох наведених вище суспільно небезпечних діянь, проте виготовлення таких програм не тягне для телеканалів поки ніяких кримінально-правових наслідків.

Соціальна обумовленість, як суспільна оцінка, потреба суспільства у криміналізації вказаних діянь очевидна: вони носять масовий характер, завдають шкоди як психічному здоров'ю населення, так і його моральності, власності та низці інших суспільних благ і цінностей.

Сьогодні вже очевидно, що без криміналізації названих вище діянь, а також сприйняття накою і практикою кримінального права у якості суспільного блага, що потребує на кримінально-правову охорону свідомості населення, без застосування кримінально-правових заходів стає неможливою, адже під загрозою негативного впливу перебуває необмежена кількість населення держави, різні вікові групи, у т. ч. і діти, а кількість вказаних суспільно тією безпечних діянь у медійному просторі зростає щоденно як сніговий ком, не бачучи ефективної протидії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисов В.І. Соціологічний аспект дослідження проблем кримінального права / Актуальні проблеми кримінального права та кримінології: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Донецьк, 24 квітня 2009 р.) / Донецький юридичний інститут ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. — Донецьк, 2009. — 250 с. — С. 6—8.
2. Рабінович П.М. Сутність право розуміння // Право України. — 2007. — № 9. — С. 3-7.
3. Toffler A. Future Shock. - London, 1971. - 561 p. - P. 78.
4. Мей К. Інформаційне суспільство. Скептичний погляд / Пер. з англійської. — К., 2004. - XVI с, 220 с.
5. Психологическая энциклопедия. 2-е изд. — Под ред. Р. Корсини, А. Ауербаха. — СПб., 2003. - 1096 с: ил.
- Социология: Энциклопедия / Сост. А.А. Грицанов, В.Л. Абушенко, Г.М. Евелькин, Т.Н. Соколова, О.В. Терещенко. — Мн., 2003. — 1312 с.
6. Тоффлер Э. Третья волна: Пер. с англ. / Э. Тоффлер. — М., 2004. — 781, [2] с. - (Philosophy).
7. Лем С. Сумма технологии: Сомнения и антиомы: Пер. с польского. / С. Лем. - М.: ООО «Издательство АСТ»; СПб.: Terra Fantastika, 2004. - 668, [4] с. - (Philosophy).
8. Кастельс М. та Хіманен П. Інформаційне суспільство та держава добробуту. Фінська модель. Пер. з англ.. - К., 2006. - 256 с.
9. Гальчинський А.С. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти: Наук. вид. — К., 2006. — 312 с.

10. Розенфельд Н.А. Роль кримінально-правового захисту електронних інформаційних ресурсів у контексті розвитку Глобального інформаційного суспільства/ Захист прав людини на сучасному етапі: Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції. Частина II / за заг. ред. Д.М. Купенка. — К., 2007. — 127 с. — С. 116-119.
11. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С.Шемшученко (голова редкол.) та ін. - К., 1998. - Т. 5: П-С. - 2003. - 736 с: іл.
12. Щербатых Ю.В. Общая психология. - СПб., 2008. - 347 с.
13. Костенко А.Н., Костенко Е.А. Свобода слова и преступность / Актуальні проблеми кримінального права та кримінології: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Донецьк, 24 квітня 2009 р.) / Донецький юридичний інститут ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. - Донецьк, 2009. - 250 с. - С. 10-12.
14. Прибутько П.С. Інформаційні впливи: роль у суспільстві та сучасних воєнних конфліктах / П.С. Прибутько, І.Б. Лук'янець. — К., 2007. — 252 с.

ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ МВС УКРАЇНИ
УПРАВЛІННЯ МОНИТОРИНГУ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОВС
АПАРАТУ МІНІСТРА МВС УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК
МІЖНАРОДНИЙ ЖІНОЧИЙ ПРАВОЗАХИСНИЙ ЦЕНТР
«ЛА СТРАДА - УКРАЇНА»

*ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ
І ГРОМАДЯНИНА В ДІЯЛЬНОСТІ
ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЗА СУЧАСНИХ УМОВ*

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ХАРКІВ
«ПРАВА ЛЮДИНИ»
2009

Рецензенти

Курило Володимир Іванович — доктор юридичних наук, доцент, професор, віце-президент Академії наук вищої освіти України

Савченко Леся Анатоліївна — доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, проректор з наукової роботи Київського міжнародного університету'

Організаційний комітет конференції

- Вербенський Михайло Георгійович** — к.ю.н., доцент, заступник Міністра внутрішніх справ України, начальник Головного штабу, *голова комітету*
- Левченко Катерина Борисівна** — д.ю.н., професор, заступник керівника Апарату Міністра — радник Міністра, *перший заступник голови комітету*
- Проценко Тарас Олександрович** — д.ю.н., доцент, начальник Державного науково-дослідного інституту МВС України, *заступник голови комітету*
- Тихий Володимир Павлович** — д.ю.н., професор, віце-президент Академії правових наук, керівник Київського регіонального центру Академії, *заступник голови комітету*
- Логвиненко Олена Іванівна** — к.ю.н., доцент, провідний науковий співробітник Державного науково-дослідного інституту МВС України, *секретар комітету*
- Ярмиш Олександр Назарович** — д.ю.н., професор, керівник Департаменту з питань правоохоронних органів апарату Ради національної безпеки і оборони України
- Співак Віктор Миколайович** — к.політ.н., заступник начальника Департаменту освіти і науки МВС України
- Мартиненко Олег Анатолійович** — д.ю.н., доцент, начальник Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС Апарату Міністра
- Коваленко Валентин Васильович** — д.ю.н., професор, заступник головного вченого секретаря Академії правових наук України
- Шамрай Василь Олександрович** — д.н.д.у., професор, перший заступник начальника Державного науково-дослідного інституту МВС України
- Белоусов Юрій Леонідович** — к.соціол.н., начальник відділу регіонального контролю Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС Апарату Міністра
- Онищенко Сергій Миколайович** — начальник відділу редакційно-видавничої та виставкової діяльності Державного науково-дослідного інституту МВС України

Тези конференції друкуються в авторській редакції

Забезпечення прав і свобод людини і громадянина в діяльності органів внутрішніх справ України за сучасних умов [Текст]: Матеріали Міжнар. наук.-прак. конф., Київ, 4 грудня 2009 р. / Державний науково-дослідний інститут МВС України, Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС Апарату Міністра МВС України, Київський регіональний центр Академії правових наук, Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда — Україна». — К.: ДНДІ МВС України, 2009. — Харків: Права людини, 2009. — 500 с.

ISBN 978-966-8919-83-1.

УДК 351.74(477):342.7

ББК 621.163.07

© Колектив авторів. 2009

ISBN 978-966-8919-83-1

©ДНДІ МВС України, 2009